

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยาในจังหวัดปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

- 1.1 ชายไทยมุสลิมที่ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยาในชุมชนแห่งหนึ่งของอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี
- 1.2 ผู้เกี่ยวข้องกับชายไทยมุสลิมที่ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา

2. กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 21 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) และแบบลูกโซ่ (snowball sampling) ได้แก่

2.1 ชายไทยมุสลิมที่ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยาในชุมชนแห่งหนึ่งของอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี จำนวน 15 คน

2.2 ผู้เกี่ยวข้องกับชายไทยมุสลิมที่ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา จำนวน 6 คน ประกอบด้วย

2.2.1 สมาชิกในครอบครัวหรือญาติของผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา	1 คน
2.2.2 เจ้าหน้าที่ผู้ให้การบำบัดดูแล	1 คน
2.2.3 อาสาสมัครโครงการลดอันตรายจากการใช้ยา	2 คน
2.2.4 ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาที่มีความรู้เกี่ยวกับสารเสพติด	2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลที่สำคัญ คือ

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์

2) การสนทนากลุ่ม (group discussion) โดยใช้แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยสังเกตการดำเนิน

กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)

ผู้ศึกษาใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ผู้ใช้สารเสพติดเป็นรายบุคคล จำนวน 15 คน และผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน เกี่ยวกับ ภูมิหลังต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเกื้อหนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเสพติด ซึ่งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ รักษาความลับของผู้ให้สัมภาษณ์ เหมาะสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ เพราะเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน คือ พฤติกรรมการใช้สารเสพติด การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้ แต่มีข้อจำกัด คือ ผู้ศึกษาต้องใช้ระยะเวลาเพื่อสร้างความไว้วางใจกับผู้ถูกสัมภาษณ์ และต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์นาน ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จึงมีนักวิจัยผู้ช่วย 2 คน ที่ได้รับการอบรมในการเก็บข้อมูลก่อนการลงพื้นที่ โดยผู้ศึกษาได้อธิบายวัตถุประสงค์ของคำถามแต่ละข้อ วิธีการจัดบันทึก และการบันทึกเสียงอย่างละเอียด

2. การสนทนากลุ่ม (group discussion)

ผู้ศึกษาใช้การสนทนากลุ่มกับผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน ประกอบด้วย

1) สมาชิกในครอบครัวหรือญาติของผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา	จำนวน 1 คน
2) เจ้าหน้าที่ผู้ให้การบำบัดดูแล	จำนวน 1 คน
3) อาสาสมัครโครงการลดอันตรายจากการใช้ยา	จำนวน 2 คน
4) ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาที่มีความรู้เกี่ยวกับสารเสพติด	จำนวน 2 คน

ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเกื้อหนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้านครอบครัวและชุมชน รวมทั้งทัศนคติ (มุมมอง ความคิดเห็น หรือความเชื่อ) ของกลุ่มเป้าหมาย ที่ส่งผลต่อผู้ใช้สารเสพติดให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ระหว่างการปฏิสัมพันธ์ในช่วงการถูกสัมภาษณ์ สมาชิกภายในกลุ่มจะเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันข้อดีของการสนทนากลุ่ม คือ ประหยัดเวลาในการเก็บข้อมูล เพราะ

สัมภาษณ์หลายคนในเวลาเดียวกัน ส่วนข้อเสีย คือ หากสมาชิกกลุ่มคนใดมีความคิดเห็นต่างกันอย่างจะไม่สามารถแสดงความคิดเห็นนั้นในวงสนทนาได้ เพราะอาจกังวลเรื่องความสัมพันธ์ หรือไม่ต้องการขัดแย้งกับสมาชิกที่มีความคิดเห็นต่างกัน ผู้ศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) ด้วยตนเอง นักวิจัยผู้ช่วยทั้งสองคนจะเป็นมีผู้จดบันทึก (note taker) และผู้ช่วย (helper) ในการศึกษาครั้งนี้

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)

ผู้ศึกษาสังเกตการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนความรู้สึก ในขณะที่พูดคุยหรือตอบคำถามของผู้ใช้สารเสพติด เพื่อทราบถึงพฤติกรรม สภาพความเป็นอยู่ ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การเข้ารับบริการการบำบัดรักษาของผู้ใช้สารเสพติดรวมทั้งสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ขณะพูดคุยหรือตอบคำถามเมื่อกล่าวถึงผู้ใช้สารเสพติด

ผู้ศึกษาใช้วิธีการบันทึกข้อมูลหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยทั้งหมดในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น บทสนทนาที่ได้จากการสัมภาษณ์ และอุปกรณ์บันทึกเสียง โดยสามารถสรุปเครื่องมือ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ไว้ดังตาราง 2

ตาราง 2 สรุปเครื่องมือ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มเป้าหมาย	จำนวน (21 คน)	เครื่องมือ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
1. ชายไทยมุสลิมที่สารเสพติดด้วยวิธีฉีด	15	1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
2. ผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย	6	1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
2.1 สมาชิกในครอบครัว	1	2. การสนทนาดังกล่าว
2.2 เจ้าหน้าที่ผู้ให้การบำบัด	1	3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
2.3 อาสาสมัครฯ	1	
2.3 ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา	2	

การเลือกพื้นที่

การเลือกพื้นที่ชุมชนแห่งหนึ่งของอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่า ในชุมชนแห่งนี้ มีความชุกของจำนวนผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีด และมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้น ด้วยบริบทของพื้นที่ ที่ติดทะเล มีการประกอบอาชีพประมง ทั้งเป็นแหล่งพักของสารเสพติด และในขณะเดียวกัน จากการลงพื้นที่ทำงานเป็นเวลา 3 ปีที่ผ่านมาของผู้ศึกษานั้น ได้มีสำรวจพื้นที่ มีการประสานงาน ทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ผู้ให้การบำบัด อาสาสมัครในพื้นที่ และได้รับความไว้วางใจจากชุมชนเป็นอย่างดี

การเข้าสู่สนาม

ผู้ศึกษาพิจารณาเลือกพื้นที่ที่ศึกษา โดยเลือกพื้นที่ที่มีความชุกของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงจัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาและการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี ภาษา วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ เป็นต้น

ในการแนะนำตัวกับชุมชน แม้ว่าผู้ศึกษาจะเคยปฏิบัติงานในพื้นที่นี้มาแล้ว 3 ปี ก็ตาม แต่เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจวัตถุประสงค์ในการลงพื้นที่เพื่อการศึกษา ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนเอง ผู้ศึกษาจึงได้หารือกับผู้นำชุมชนก่อนเข้าพื้นที่ เพื่อความปลอดภัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เนื่องจากประเด็นในการศึกษาค่อนข้างละเอียดอ่อน จึงต้องมีความระมัดระวังในการสื่อสารและแสดงบทบาทในชุมชน รวมทั้งเพื่อขอความร่วมมือจากชุมชนในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล

สำหรับการสร้างความสัมพันธ์ หลังการแนะนำตัวแล้ว ผู้ศึกษามีการผูกมิตรสร้างความคุ้นเคย ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านรวมถึงกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวมีความไว้วางใจ โดยระวังมิให้ตนเองมีบทบาทเกินกว่าที่ควรจะเป็น และเกิดความลำเอียงในการรวบรวมข้อมูลและตีความข้อมูล

ดังนั้น สิ่งที่ผู้ศึกษาต้องคำนึงถึงในการเข้าสู่สนาม คือ วางตัวที่เหมาะสม ไม่มีอคติต่อสิ่งที่พบเห็น พยายามทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้ววิเคราะห์สิ่งเหล่านั้น โดยมองว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต และเป็นไปอย่างสัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ เป็นการวิเคราะห์ผ่านการสัมภาษณ์ สันทนาพูดคุย การสังเกต กระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในครอบครัว ชุมชน และการเข้ารับการบำบัดรักษา โดยใช้วิธีการ ดังนี้

1) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ด้วยการนำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์เบื้องต้น โดยการจัดหมวดหมู่ (typology) และแยกแยะ (taxonomy) ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

2) การวิเคราะห์ใช้หลักตรรกะ โดยเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูลดิบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา อันประกอบไปด้วย

- 2.1) ภูมิหลังต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา
- 2.2) การเกื้อหนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา
- 2.3) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา
- 2.4) แนวทางในการพัฒนาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา

3) นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ โดยแยกประเด็นศึกษาเป็นรายการ และเป็นภาพรวม เพื่อให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยา

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดังนี้

1) ทบทวนจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด โดยนำข้อมูลที่ได้มาแยกหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ แต่ละข้อและนำข้อมูลไปตรวจสอบกับกลุ่มเป้าหมายว่าถูกต้องครบถ้วนตามที่ให้ข้อมูลหรือไม่ อย่างไร

2) นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนามของผู้ศึกษาและนักวิจัยผู้ช่วยจำนวน 2 คนมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละส่วน แล้วนำมาตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ให้ถูกต้อง

3) เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากเทคนิคการเก็บข้อมูลหลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับการสนทนากลุ่ม หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

4) ตรวจสอบจากเอกสาร เช่น แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาพิจารณาหรือเปรียบเทียบกับข้อมูลจากภาคสนาม